

BEWEEGLIJKHEID

overweging in de serie over grondwoorden

Er stond een mooi verslag in de Dominicuskrant van deze maand, over drie gespreksavonden, in deze gemeente, over tijdmanagement: bij alle snelle veranderingen in de wereld, in de eindeloze stroom van communicatie, in het voortdurend blootstaan aan impulsen en reacties, zijn we ons misschien meer dan ooit bewust dat de tijd ons door de vingers glipt, dat we in alle onrust ook dringend behoefte hebben aan meer aandacht, voor wat we willen of niet meer willen, bij wat we doen of niet meer doen. Voor een van die avonden werd het Benedictijnse ideaal van de *stabilitas loci* als thema gekozen: ergens bij blijven, een vast ankerpunt in je leven vinden, in alle hectiek trouw blijven aan wat werkelijk waardevol voor je is en je daar in zekere zin ook toe beperken, er steeds naar terugkeren, omdat het stevigheid en richting geeft aan waar je voor staat. Vanouds hebben religieuze gemeenschappen ons kunnen helpen in het bepalen van zo'n stabiliteit, bijvoorbeeld in een leefregel of levensmotto. Zoals het *ora et labora* van de Benedictijnen: bidden, de stilte zoeken, en werken, je inzetten op de plaats waar je bent. Dat is een evenwicht, het geeft een kader, een levensruimte.

Vandaag stellen wij hier in de Dominicus het woord beweeglijkheid centraal. Dat komt ook ergens vandaan. Het is een grondwoord voor de orde van de Dominicanen. In hun zoeken naar waarheid herkennen zij in beweging (motus) misschien wel het meest wezenlijke kenmerk van de schepping, van het leven in Gods nabijheid: het is overal om ons heen, in aantrekking en afstoting, in hechten en loslaten, in weggaan en terugkeren, maar het is ook in de stilte van de ziel, het is overal waar in het leven iets merkbaar is van de soepelheid van de Geest. En niet alleen in het leven, maar ook in de Levende is beweging, als uitstroming van liefde, als Geest die in ons leeft en met ons meegaat. De bijbel vertelt het ons ook: wij leven altijd alsof een richting ons is ingeschapen. Abram trekt weg uit Ur, Israël trekt weg uit Egypte, Jezus van Nazareth gaat rond in Galilea en zijn leerlingen verlaten huis en haard zonder bagage. En alles te voet, over onoverzienbare afstand.

Je kunt je afvragen of deze gerichte beweeglijkheid nog herkenbaar is in ons drukke bestaan in de stad. Verliezen wij onze ziel niet in een chaotische beweeglijkheid? We leven steeds minder in gezamenlijke patronen, niet meer op een vaste plaats, niet meer in dezelfde vaste baan, niet meer noodzakelijk met steeds dezelfde partner. En van een grote maatschappelijke beweging, waar je deel van kunt uitmaken, lijkt ook geen sprake meer te zijn. De flexibilisering is overal en je moet je steeds sneller aanpassen aan omstandigheden die je niet zelf hebt gekozen, aan gewoontes of eisen die je vreemd zijn, aan nieuwe technieken waar je niet omheen kunt. Wie zijn we zelf nog in al die onrust? Hebben we niet eerder *stabilitas* nodig dan beweeglijkheid? En waar halen we die dan vandaan?

De teksten die we hier vandaag hebben gezongen en gelezen zeggen daar iets over, ook al is het op heel verschillende manieren. Eerst dat prachtige, wentelende lied van Bernard Huijbers op de eerste regels van het boek Prediker. Alles beweegt. De schepping is één grote beweging die ogenschijnlijk nergens toe leidt, die steeds naar zijn beginpunt terugkeert. De mens voelt zich daarin alleen, hij probeert er woorden voor te vinden, maar het lukt hem niet. Vermoeiend is het allemaal: de ogen vinden geen rust, de oren worden horend dol. Maar er is bij Prediker ook een soort praktische wijsheid over wat je dan als mens het beste kunt doen: eten en spelen, vrienden maken, doen wat je handen vinden om te doen. Door alle beweging heen, waar je geen vat op hebt en die wel in je gaat zitten, is er in het heden toch iets te vinden dat niet verloren gaat als je erbij verblijft: een gezamenlijk bestaan, dat er gewoon is, waar je van genieten kunt. Het is misschien niet veel, het biedt je geen levensverzekering, maar het is belangrijk, een eerste houvast.

Bij Dag Hammarskjöld vinden we ook zoiets. Als Zweeds diplomaat en secretaris-generaal van de Verenigde Naties schreef hij zijn Merkstenen, als markeringen langs zijn levensweg, misschien juist als tegenwicht tegen de drukte en de hectiek van zijn bestaan. Hij zoekt de stilte, of eerder: de beweeglijkheid in de stilte, in de ziel van het wereldgebeuren en van zichzelf als mens, om staande te kunnen blijven, om verantwoordelijkheid te kunnen dragen, om de spanningen aan te kunnen. Hij drukt dat uit in beeldende taal, als hij spreekt over een

vogel, zacht zwevend boven de onrust van het water, die wel meegaat met de tijd, maar zonder zich daarin te verliezen; die op gezette tijd zijn krachten samenbalt, zich inzet, die duikt in de diepte en weer bovenkomt, en zich dan weer opnieuw gedragen weet op de kracht van eigen wieken. Het is leven in de beweging, maar toch ook vanuit een rust of stilte die je doet uitstijgen boven die beweging. En wat hij vindt in die stilte brengt hem ertoe zoiets uit te spreken als een fundamenteel “ja” – een vertrouwen dat al het rusteloze op-weg-zijn zinvol is, een doel heeft, ook al is dat nog onbekend. Vanuit dit “ja”, zegt hij, kan “de grootheid van het leven zich in je weerspiegelen” en wel “naar de maat van je zuiverheid”. Zoiets als worden wie je bent, niet alleen vanuit jezelf, maar door je open te stellen voor al het beweeglijke, al het groeiende en het vergankelijke van het leven; én door daarbij in contact te blijven met de levende bron die in je is, die je in staat stelt om positie te kiezen en te doen wat moet gedaan.

Psalm 139 is de derde en ook de oudste tekst van vanmorgen. Die zet een stap verder. Bij Hammarskjöld is het “ja” een antwoord op een anoniem appèl vanuit iemand of iets, hier is er een onophoudelijke persoonlijke aanspreking van de Levende die de hele werkelijkheid en ook het eigen ik doortrekt en voortbeweegt: Gij peilt mijn hart, Gij weet mijn gaan en mijn staan. Beklim ik de hemel, daal ik af in de aarde, vlieg ik over de verste zeeën, overal Gij. Er is geen beweging en geen menselijke weg buiten die Gij om. Alles is daarvan doordrongen en omhuld. Niet dat met die aanspreking meteen duidelijk is wie die Gij is. Integendeel. Ook voor de psalmist is dat niet te begrijpen, niet te denken. Maar hij gelooft wel in het leven als een bezielde verband, waarin hij als mens niet alleen is. Die Gij, die er al is voor de geboorte, die zich al laat voelen in de beweging in de moederschoot, die Gij zal er zijn, altijd, als een beschermende ander die ons leidt op onze weg. En, misschien wel vergelijkbaar met Hammarskjöld, van die Gij zingen wij hier soms ook dat die ons tot een spiegel slijpt, waarin een toekomst zichtbaar wordt die ons te buiten gaat en overstijgt.

Drie manieren van omgaan met beweging, maar vanuit een zelfde bron. Ze helpen ons om gevoelig te blijven voor de Geest. Ze helpen ons het evenwicht te bewaren tussen ergens thuis zijn en ergens naar op weg zijn, tussen hechten en loslaten, tussen de stilte zoeken en opstaan en verder gaan. In beweging komen vanuit stabiliteit en stabiliteit zoeken in de beweging. En daarom is het goed dat wij ons hier in deze ruimte met regelmaat kunnen oefenen in een beweeglijkheid die ons vrijmaakt van onrust, die voortkomt uit stilte en terugkeert naar stilte.

We herdenken hier vandaag ook Bernard Huijbers, die tien jaar geleden over de grens van de dood is heen gegaan. Jaren daarvoor was hij uit Amsterdam en uit de Dominicus al weggetrokken naar een bijna verlaten dorp in Frankrijk. Het huisje waarin hij zijn rustpunt had gevonden noemde hij, met de humor die hem eigen was, Contre l’Eglise, omdat hij, zoals hij zelf zei, “aan Gij voorbij” was gegaan, maar misschien toch ook omdat hij ergens wist dat dat huisje nog aanleunde tegen de kerk. Hij was zich meer gaan voelen als Prediker of Hammarskjöld, als een beweeglijk mens die zijn eigen ritme vindt temidden van een beweging die het hele bestaan doortrekt, een mens die zich spiegelt in die alles omvattende beweging. Misschien was het besluit om te vertrekken minder radicaal dan hij zelf soms beweerde. Want toen hij hier nog midden in de kerk stond schreef hij al:

Wat er gebeurt in de liturgie is eigenlijk onmogelijk, onbestaanbaar. En dat gaat niet zonder muziek, zonder poëzie, zonder gebaar, zonder beweging. Een mens wordt er teruggeworpen op wat hij eigenlijk is. Hij moet het doen met zijn armen en benen, met zijn ogen en oren, met zijn hoofd en met zijn hart: opstaan, knielen, buigen, zingen, luisteren, zijn ogen sluiten, zijn handen vouwen, zwijgen. (*Voor podium en zaal tegelijk*, 1969)

Laten we het verlangen van Bernard Huijbers hier in ere houden, verder gaan in zijn voetspoor, meegaan in zijn speelse muzikale beweeglijkheid, met in ons hoofd en in ons hart de droom van een beloofd land – daar voorbij, waar enkel licht kan komen.

Germain Creyghton